

MIS SEOS ON PÕLVAL LINAGA? LÄÄNEMERESOOE *PELLOVA(S) KUI VEEL ÜKS VÕIMALUS SELGITADA KOHANIME PÕLVA PÄRITOLU¹

EVA SAAR

Annotsioon. Kohanime *Põlva* päritolu selgitamiseks puudub seni lõunaeesti keele häälikuloolisele arengule vastav rahuldav seletus. Enim seni vastuseta küsimusi on seotud kohanime *a*-tüvelisuse ja kolmandavärtelisusega. Artiklis esitatakse kohanime *Põlva* alternatiivsed etümologiseeringud. Esiteks peetakse võimalikuks, et kohanimi *Põlva* on tulenenud põhja- ja idapoolsete läänemeresoomlaste keeltes lina tähistavast sõnast **pellova(s)* ning et selle kohanime juured on ajas, mil ka Lõuna-Eesti aladel oli 'lina' tähenduses kasutusel soome-ugri omatüveks peetav sõna. Teise alternatiivina oletatakse kohanime seotust Lõuna-Eesti aladel(t) levinud isikunimega *Pellowa(s)*.

Võtmesõnad: kohanimed, etümoloogia, läänemeresoome keeled, lõunaeesti keel

1. Sissejuhatus

Esmapilgul võib öelda, et Põlval on linaga seoseid küll. Asub ju Põlva lähistel Mooste, kus linakasvatus ja linasaadused seni au sees. Samuti on linakasvatus vähemalt 19. sajandil olnud oluline elatusallikas eriti just Lõuna-Eesti aladel (vt nt Lepajõe 1998: 52). Aga kas peidab keeleajalugu muidki aspekte, mis võiksid Põlvat linaga siduda?

2016. aastal ilmunud mahukas koguteos „Eesti kohanimeraamat“ (EKNR) on sisult, mastaabilt ja teostuselt esmaklassiline teadustöö, mis võtab kokku kõigi koguteosesse jõudnud Eesti kohanimede esmamainimise andmed ning ajalooallikates leiduvad nimevariandid.

¹ Artikkel on valminud Tartu Ülikooli uurimisprojekti „Eesti keele ajaloo tervik-käsitlus II“ (EKKM17-459) ning Turu Ülikooli bioloogia, arheoloogia ja soome ja soome-ugri keelte osakondade ühisprojekti „Kipot ja kielet“ toel.

Tänuväärselt – ja teadustööle omaselt – on nimeartiklid varustatud viide- tega nimede saamisloo varasematele käsitlustele. Ent nagu on kirjutanud „Eesti kohanimeraamatu“ arvustuses Keele ja Kirjanduse veergudel Taavi Pae (2017: 231), „... pole tegemist siiski lõpliku tõega ja ammendava uurimusega Eesti kohanimedest“. Kuigi lünki on põhjalikest etümo- loogilistest käsitlustest raske leida, pakub kohanimeraamatus esitatud materjal kindlasti inspiratsiooni nimede saamisloo edasiseks selgitami- seks, st mõndagi täiendust võiks olemasolevatele teadmistele kindlasti tekkida.

Pealkirjas esitatud küsimusele „Mis seos on Põlval linaga?“ (või „Kas Põlval võiks olla seos linaga?“) vastust otsides uurisin värskest kohanimeraamatust nimeartiklit „Põlva 1“ (EKNR: 515). Nimeartiklis käsitletakse nime *Põlva* varasemaid etümoloogiseerimiskatseid, mis on takerdunud nn komakohtadesse, st esitatud etümologiseeringud jäävad keeleajaloo valguses sajabrotsendilise toetuseta. Siinse kirjutise eesmärk on proovida siduda kohanimi *Põlva* põhjapoolsete läänemeresoomlaste keelepruugis tuntud sõnaga (*)*pellava(s)* ~ (*)*pellova(s)* või sellega kõlalt ja häälikuliselt ehituselt sarnase, aga päritolult tõenäoliselt võõra isikunimega *Pellowas* ja selle variantidega.

2. Läänemeresoome (*)*pellava(s)* ~ (*)*pellova(s)*

Sõna (*)*pellava(s)* või (*)*pellova(s)* on 'lina' tähenduses kasutusel põhja- pool Soome lahte ja idapool Peipsi järve kõneldavates läänemeresoome keeltes, aga ka saami keeltes. Sõna algupärane tähendus on võinud olla ka 'kõõlus' või 'saaklooma paks, valge pikakiuline lihas' vm kiudu sisaldav või kiuline aines (vt sõna etümoloogiat lähemalt SKES: 514–515), mis on paralleeltähendusena säilinud nii soome kui ka karjala murretes. Sõna tänapäevane kuju vastab eri sugulaskeeltes nende häälikulisele arengu- teele ja iseärasustele, nt sm *pellava*, murdeis ka *pelvas*, *pellova(s)*, krjP *pellavas*, *pellovaš*, krjA *peivaz* 'lina', lü *peivaz* ~ *peuvaz*, vpsP *piüvaz*, vpsK *piüvaz*, *piüváz*, *peüváz*, *põlvaz*, vpsL *pöüváz*, *peuvez*, *pěváz* (vt täpsemalt SKES: 514–515). Lõuna-Eestile geograafiliselt kõige lähemad keeled, kus seda sõna tähenduses 'lina' tarvitatakse ja teatakse, on isuri keel, nt *pellovaz* : *pellovahan* (vt Laanest 1966: 212–213; Nirvi 1971: 396), ja vadja keel, kus esinevad variandid *pellavaz*, *pellövöz* ja *pellovaz* (VKS: 202). Samas ütleb üks vadja sõnaraamatu näitelause järgmist:

soikkolassi on pellovaz, vaissi on lina 'isuri keeles on p., vadja keeles on l.' (*ibid.*). Mõtteni siduda kohanimi *Põlva* päritolu just sõnaga **pellovas* viisid isuri keeles esinevad sõna sisekaolised ja 2. silbi redutseerunud vokaaliga variandid, nt isS *meil vähä pelvāst tehtī, mō̄ olī ribagad* 'meil tehti vähe lina [maha], me olime kalamehed', *meil pellāvāst vähā piettī* 'meil peeti (kasvatati) vähe lina' (Nirvi 1971: 396); isH *meil piettin pelvaz* 'meil peeti lina', *meijen paigoiz vähā piettin pelvast* 'meie paigus peeti vähe lina' (Laanest 1958: 171).

3. Kohanime *Põlva* päritolu varasematest seletustest

Kohanimi *Põlva* on varaseimalt kirja pandud 15. sajandil, varasemad nimekujud kirjapanekutes on „[...] 1452 *Polves*, 1498 *Polwesz*, 1627 *Poelwe*, 1638 *Pölwische Kirche*, *Pölw*, 1782 *Pölwe*, *Pölswe*, 1795 *Poelwa*“ (EKNR: 515). „Eesti kohanimeraamatu“ nimeartikli „Põlva 1“ koostaja on sidusalt loetlenud varasemates etümologiseerimiskatsetes esinenud vaidluskohad ja küsitavused, mida mõnelgi juhul aitaks lahendada (**)pellava(s) ~ (*)pellova(s)*, mõnel juhul on aga vanemad oletused uue-mates uurimustes juba ümber lükatud. Neid aspekte käsitleten siinkohal kohanimeraamatus esitatud sõlmküsimumste järjekorras.

Esiteks on arutlust pakkunud varasemate kirjapiltide *Polves*, *Polwesz*, *Pelwes*, *Polwitz*, *Pölvīs* jms sõnalõpuline *s*, mida on peetud kas *ste-* või *tse-*lõpulist nime jäänukiks (EKNR: 515). Nime *Põlva* *s*-lõpulistel variantidel võivad aga olla seotud ka sõna **pellovas* > **pelvas*, **polvas* nimetava käändega, ehkki nimetavaline kohanimi on (vähemalt tänapäeval) harv nähe. Võimatuna ei näiks nende nimekujude seletamine ka ei ainsuse ega mitmuse inessiiviga: InSg **pellovahasna* >> **põlvas*, InPl **pellovahasna* >> **põlvīs*, ent siin seisame silmitsi sama vastuoluga, mis on ilmnunud Mägiste (1970: 250) katses siduda nimi *Põlva* sõna *põlv* inessiivivormidega: lõunaeeesti seesütleva käände lõpp on kas *-h*, *-n* või *-hn*, igal juhul mitte *-s*. Sellele juhitakse tähelepanu ka kohanimeraamatus: „Algupäraselt Mägistelt pärineva etümoloogia kõige nõrgem koht on vanade kirjakujude *-s*, mida ta on pidanud seesütleva käände lõpuks. Põhjaeestiline käändelõpp keskaegses Lõuna-Eestis pole üldse tõenäoline“ (EKNR: 515).

Nimekuju *Polwitz* on Mägiste (1970: 250) arvanud põhinevat lõunaeeesti adjektiivil *põlvine* genitiivivormil *põlvitse* ning sedastanud, et kõik

need dokumentides säilinud saksa(keelses) kuues nimekujud viitavad sõnale *põlv* (*ibid.*). Lisaks jääb võimalus, et omakeelsele kohanimele lisati kirjapanekul saksakeelne liide, liiatigi ei ole saksakeelse topoformandi *-ts ~ -tz* kasutamine kohanimes kuigi haruldane (vt nt Uustalu 1970: 287). Kui mängida sõna **pellovas* ajalooliste käändevormidega, võiks teatud ettevaatlikkusega nimekuju *Polwitz* taustaks ühe alternatiivina pidada ka prolatiivivormi, mis ongi enamasti tarvitusel mitmuses (nt *jäitsi*, *maitsi*, *meritsi*) ja mis omakorda seletaks selle nimekuju 2. silbi *i-d*: **pellovahitsek* >> **põlvits(e)* 'Põlva kaudu'. Kuna tolleaegsete kohanimede kirjapanijate kohaliku keele oskuse tase ei ole teada, siis on võimalik, et kirja pandi muu hulgas ka nimede koha- ja suunakäändelisi, mitte ainult nimetavalisi ja omastavalisi vorme, millega oleme tänapäeval harjunud. Lisaks võiks nimekuju *Polwitz* saamisloos kõne alla tulla läänemeresoome keeltes produktiivne isikunimesufiks *-ts* (vt sufiksi levikut Joalaid 2009: 537).

Järgnevalt käsitletakse kohanimeraamatus varasemaid etümologiseeringuid, kus on oletatud nimes *Põlva* sisalduvat „[...] iidvana küla või asula tähendusega sõna **palwa*, vrd ungari *falu* 'küla'“ (EKNR: 515), mis võiks esineda ka Kettunen (1955: 264) järelduse kohaselt nime *Walgatabalwe* (*Valge* : (gen) *Valgedan* + *palve* : *palve*) järelosana (vt ka Eesti Võrumaa 1926: 236). Need kaks etümologiseerimiskatset välistab Mägiste (1970: 249) osutus, et esisilbi vokaali muutus *a > õ* ei ole Lõuna-Eesti murretele omane, vrd nt eL *palama*, *lahki*, *vai* ja eP *põlema*, *lõhki*, *või* (vt ka Viitso 1978: 82). Samuti on Mägiste (*ibid.*) juhtinud *Walgatabalwe* etümologiseerimisel tähelepanu kindlate tõendite puudumisele selle kohta, et liitnimede lühenemine, isegi kui see on muidu küllalt tavaline nähtus, toimuks rõhulise esiosa ellipsi ehk kao tõttu.

Alates Madis Norviku artiklist „Miks on *Järvemaa* asemel *Järvamaa*?“ (1963) leiduvad kõigis hilisemates *Põlva* päritolu uurimustes seosed sõna või tuletusalusega *põlv*. Norvik (1963: 226) on leidnud seletuse ka nime *a*-tüvelisusele, oletades, et sõna *põlv* on kunagi ka eesti keeles olnud *a*-tüveline, nõnda nagu tänapäeval liivi keeles (*pùola* < **polva*). Nii Norviku kui ka mitme eelmainitud *Põlva* nime etümologiseerimiskatse juures jääb rahuldava seletuseta tänapäevase nimekuju kolmandavärtelisuus. Viidates Mägiste (1970) ja Simmi (1975) artiklitele, on kohanimeraamatus seletatud Põlva nime ka kui loodusnimest **Põlvjõgi* või **Põlvoja* lühenenut. Põlva nimeartikli autor tõdeb (EKNR: 515): „Tõepoolest, sõnast *põlv*

(**polvi* : **polven*) pole võimalik moodustada *a*-mitmust ja seda Mägiste ei pakkunudki. Sõna *põlv* jõelooke nimetusena pole Lõuna-Eestis võõras ja *Põlvoja võiks olla Orajõe üks vanemaid nimesid. Niisuguse võimaluse korral sai Põlva esialgu jõe kaldale ehitatud kiriku ja siis kihelkonna nimeks.“

4. **pellovas* >> *peľva*

Kohanime *Põlva* arenemine läänemeresoome põhja- ja idarühma keeltes tuntud lina (või ka muud kiulist ainet) tähistavast sõnast **pellavas* ~ **pellovas* on keeleajalooliselt hästi seletatav. Koguni nii hästi, et paikapidavuse korral sobiks see heaks näiteks häälikuloo õpetamisel, kuna kätkeb mitut eesti keelele, sh eriti lõunaeesti keelele iseloomulikku häälikuloolist arengujoont:

- 1) esimese silbi vokaalimuutus *e* > *ę* tagavokaalsetes tüvedes (vt *ę* [õ] kujunemist ja ajalugu läänemeresoome keeltes lähemalt Viitso 1978);
- 2) häälikumuutus *s* > *h* järgsilbis vokaalide vahel, mis on toimunud kõigis läänemeresoome keeltes (vt nt Laanest 1975: 62, 141);
- 3) järgsilbi **h* kadu vokaalide vahel (vt nt Laanest 1975: 76);
- 4) sisekadu: nom **pellovas* > **pelvas* : gen **pellovasan* > **pellovahan* > **pelvahan*;
- 5) tundmatutest juurtüvedest substantiive ja adjektiive tuletava sufiksi *-*sV* > *-*hV* (Laanest 1975: 141) kadu omastavas käändes ning selle alusel moodustatud teistes käändevormides (mis on ühtlasi seotud siinse loetelu punktides 2 ja 3 toodud häälikumuutustega). Osa läänemeresoome keeli on nimetatud järgsilbi säilitanud, vrd nt krj *vieraš* : *vierahan* ja ee *vēraz* : *vęra*, is *lammaz* : *lampāhan* ja ee *lammas* : *lam̃ba*.
- 6) sõnalõpulisel *-*n* kadu: gen **pellovasan* > **pellovahan* >> *peľva*.

Nime *Põlva* kolmandavältelisusele leiab sõna **pellovas* näitel tervelt kaks omavahel konkureerivat loogilist seletust (seejuures üks ei välista teist ega teine esimest): 1) algupärane *l*-geminaat on niikuinii kolmandavälteline, 2) pika esisilbiga *-*sV* > *-*hV* sufiksiga sõnade omastav ja selle alusel moodustatavad käändevormid on eesti keeles kolmandas vältes (nt *kir̃vez* : **kirvehen* >> *kir̃ve* või *kaŋgaz* : **kankahan* >> *kaŋga*).

5. Põlva ja lina – või siiski mitte?

Kuidas võinuks sõna **pellovas* 'lina' tähenduses sattuda Lõuna-Eesti aladele, on aga juba omaette küsimus. Üks võimalikke seletusi võiks olla, et seda sõna kasutati – nõnda nagu põhjapoolsed läänemeresoome rahvad tänapäeval – 'lina' tähenduses ka läänemeresoome lõunarühma hõimukeel(t)es enne seda, kui slaavlastelt või baltlastelt laenati sõna *lina* (vt sõna etümoloogiat Kalima 1952: 115–116 ja EES). Lina on siinsetel aladel ehk Läänemere idakaldal kasvanud või seda on kasvatatud vähemalt alates neoliitikumist ehk nooremast kiviajast, mida periodiseeritakse Eesti aladel ajavahemikku u 4000–1500 a eKr (vt perioode lähemalt nt Lang, Kriiska 2001). Lina olemasolu sel ajal on kinnitanud Haanja kõrgustiku järvesetetes leiduva õietolmu uuringud, mis on toonud selgust toonaste kliima- ja loodusolude kohta, kuid andnud ka teadmisi taimestikust (vt Niinemets 2008a; Niinemets, Saarse 2007). Uuringute tulemustest kirjutab Eve Niinemets (2008a: 64, vt ka Niinemets 2008b: 44): „Neoliitikumist alates võib väga väikesel hulgal leida nisu ja rukki õietolmu koos kassitapu, nõgese ja kanepi, samuti rukkilille õietolmuga – see viitab piiratud maaviljelusele. Üldiselt oli haritava maa indikaatorliike (teraviljad, **lina**², kanep, kassitapp, rukkilill ja nälghein) neoliitikumis vähesel hulgal, kuid siiski võrdlemisi pidevalt.“ Ta lisab samas (Niinemets 2008a: 67): „Plaani piirkonnas pärineb esimene lina õietolmutera 1200 aasta, tatar ja rukkilill umbes 850 tagusest ajast. See on kooskõlas arvamusega, et lina on Eestis kasvatatud vähemalt 10. sajandist alates.“ Seega erineb hinnang lina kasva(ta)mise algusaja kohta neis kirjutistes umbes paar tuhat aastat.

Linakasvatuse ajalugu käsitlevates kirjutistes tõdetakse sageli lakooniliselt, et lina on meie aladel kasvatatud juba *aastatuhandeid, sajandeid* või *ammusest ajast* (vt nt Mets 1921; Pensa 2016: 4). Eesti põllumajandusajaloolaste hinnangud linakasvatuse alguse kohta on eelmainituist samuti erinevad, nt Aimu Reintam (1998: 30) paigutab lina kui põllukultuuri tuleku vanemasse rauaaega: „*Vanemal rauaajal (1...6. saj. pKr.)* arenes maaviljelus konksadra najal alepõllunduse laialdase leviku suunas. See viis põlispõllunduse algeile ja sõnniku kasutamisele väetisena. Arenes karjandus ja maaviljelus muutus peamiseks tegevusalaks. Käibeled tulid mõisted *küla, põld, kesa, agan, taigen, leib*. Kultuuridena

² Autori esiletõst.

ilmusid hernes, rukis, kaer, lina.“ Lina kui kaubaartikli kohta on esimesed kindlad teated 14. sajandist, nagu osutab ka Lepajõe (1998: 52, viidates Amelung, 1898³): „Linakasvatus pidi olema Eestis üsna arenenud, sest juba 1377. aastast on andmeid, et Pärnu sadamast veeti välja linakiudu ja -seemet.“

Nõnda nagu on mõnevõrra vasturääkivad tõendid lina jõudmisest meie maile aegu tagasi, on keeleteadlased keerukaks pidanud balti laenude kronoloogia üle otsustamist (vt Vaba 2011: 740–743). Lembit Vaba (2011: 743) juhib tähelepanu asjaolule, et varaläänemeresoome algkeel ja varane balti keel ei eksisteerinud samal ajal, seega „[...] pole balti laenude allikas algbalti keelekuju, vaid selle eelne baltoslaavi keelekuju (mis jagunes alles esimesel aastatuhandel eKr kolmeks: läänebalti (preisi), idabalti (leedu ja läti) ning slaavi haruks)“. Kaudselt heidab see asjaolu valgust ka sellele, miks peetakse võimalikuks sõna *lina* nii balti kui ka slaavi päritolu: tõenäoliselt kasvasid baltoslaavi hõimud oma asualal muu hulgas lina ja viljelesid muid põllukultuure juba ühisel perioodil hiliskiviajal. Mullastiku poolest on Lõuna-Eesti saviliivmullad (vt Eesti mullastik *s. a.*) lina kasvatamiseks soodsamad kui ülejäänud Eesti aladel.

Tulles tagasi hüpoteesi juurde, et kohanimi *Põlva* on tulenenud lina tähistavast sõnast **pellovas* ning et selle kohanime juured on ajas, mil ka siinsetel aladel oli 'lina' tähenduses kasutusel soome-ugri omatüveks peetav sõna (SKES: 514–515), tuleb nentida, et selle uskumiseks läheb tarvis väga tugevat kujutlusvõimet. Et üks põllukultuur või taimenimetus saaks aluseks kohanimele, peaks seda taime ilmselt olema kasvatatud piirkonnas keskmisest oluliselt rohkem (samas on arvatud, et kohanimi *Kanepi* võiks olla päritolult seotud sõnaga *kanep*, vt EKNR: 168). See oletus eeldaks teisalt seda, et sõna sellisest tarvitusest leiduks lõunaesti murretes vähemalt mingisuguseidki märke, mis aga paraku näivad puuduvat. Seega peab sellesse etümoloogiasse suhtuma teatava ettevaatlikkusega.

³ Amelung, Fr. Geschichte der Stadt und Landschaft Fellin von 1210 bis 1625. – Fellin, F. Feldt's Druckerei, 1898, 232 S.

6. Kas kohanime *Põlva* aluseks on hoopis isikunimi?

Pole võimatu, et kohanimi *Põlva* on hoopis isikunimelist päritolu. Nimelt leiduvad 19. sajandi hingeloendis perekonnanimed *Pelowas* ja *Pellowas* (Rõuge khk, Purka küla) ning *Pellowa* ja *Pelowa* (Rõuge khk, Plaksi küla)⁴, kõik neid oletatavasti sarnaseid ja ühist algupära perekonnanimesid kandnud inimesed on sündinud Hahnhofis ehk Haanja mõisas⁵. Perekonnanimi *Pelovas* ei ole tänapäeval kuigi sage, ent on siiski olemas. Rahvusarhiivi onomastika andmebaasi⁶ andmeil on nimede eestistamise aegu 1930ndate teisel poolel nime algkuju *Pelovas* välja vahetatud kaudsete eestikeelsete nimede vastu kümnel juhul, neist kaheksa Lõuna-Eestis (Haanjas, Verioral ja Rõuges), üks Tallinnas ja ühel on koht määramata. Niisiis on tegu just Lõuna-Eesti aladelt pärit, aga mitte väga sagedase nimega.

Marja Kallasmaa (2017: 1) on nentunud, et Eesti alade isiku- ja kohanimed on omavahel kogu jälgitaval ajal (13.–21. saj) tugevalt põimunud. Ajakirja Õiguskeel veergudel toodud näidetega Eesti kohanimeraamatust selgitab Kallasmaa (2017: 2), kuidas ja kus eesti külanimi võis olla aluseks suguvõsanimedele, mis võisid hiljem levida mujal Baltimaades suguvõsa liikmete asutatud mõisate nimedena. Seejuures on küla mõnikord andnud nime küll suguvõsale, kuid geograafilises mõttes pole nimi levinud kaudgemale. Kallasmaa (*ibid.*): „Eesti kohanimeraamatu tegemise käigus tuli välja, et paljudel juhtudel on küla alguse saanud ühest talust, mille nimi on saanud talunimest külanimeks. [...] Tänapäeva talunimesid uurides on selgunud, et just vanad, sajandeid püsinud talunimed ja neist tekkinud külanimed on enamasti tulenenud isikunimedest, enamasti mehenimedest. Näiteks arvutused soome kohanimedele kohta on näidanud, et umbes pool kõigist nimedest sisaldab mingit teist nime või selle osa.“

Nii võiks oletada, et ka nimi *Põlva* on tulnud hoopis suguvõsa (päritavast) lisanimest *Pellowas* (või *Pellowa*), mis on andnud nime talule ning sealt edasi suuremale asustusüksusele. Selle hüpoteesi kinnitamiseks puuduvad aga kirjalikud tõendid. Ajaloost on teada, et *Põlva* ei olnud varem kuigi suur asula, vaid pelgalt kihelkonna keskus, kus asus kirik. *Põlva* oli veel 20. sajandi algulgi praeguse *Põlvamaa* mõistes väike asula, *Võõpsu* ja

⁴ Täna selle vihje eest nimeuurijat Evar Saart.

⁵ Saaga; Haanja (Hahnhof) mõis: revisjonilehed; EAA.1865.2.83/8; 1826.

⁶ <http://www.ra.ee/apps/onomastika/index.php/et>.

Räpina järel rahvaarvult alles kolmas. Suurema tõuke asula kasvamiseks andis Tartu-Petseri raudtee ehitamine läbi Põlva 1930ndate algul.

Varasemate kirjalike allikate puudumise tõttu jätab ka perekonnanime *Pellowas* päritolu ruumi fantaasiale. Ei saa välistada, et lisanime *Pellowas* (või *Pellowa*) kandvad inimesed olid pärit näiteks isuri (või muude idapoolsete läänemeresoome hõimude) aladelt ning vähemalt esmased tulijad olid ärksad linakasvatajad. See omakorda tähendaks, et nimi on ikkagi päritolult seotud põhjapoolsetes läänemeresoome keeltes lina tähistava sõnaga, täpsemalt sellest tulenenud lisanimega. Seda nime kandev suguvõsa on pidanud sel juhul Põlva aladel elama hiljemalt 15. sajandil. Põlvale oletatavalt nime andnud keskaegne suguvõsa ja Haanjas 19. sajandil perekonnanime saanud samanimeline suguvõsa ei pruugi olla üks ja seesama. Võimalus, et sama lisanimi tähendusega 'lina' võis korduvalt sattuda Kagu-Eestisse, muudabki vaatlusaluse teema põnevaks. Üks takistus hüpoteesi tõestamisel on aga 19. sajandil kirja pandud nimekujude *Pelowa(s)* ja *Pellowa(s)* tõenäoline häälendus, vastavalt [*peelova(s)*] ja [*pelova(s)*].

Perekonnanimed *Pellow*, *Pellova*, *Pellowski*, *Pelowski*, *Pielowski* jms on kasutusel eriti Ida-Euroopa slaavi riikides (mitte küll Venemaal), aga ka maailmas kaugemal. Seetõttu ei saa läänemeresoome omasõnalise päritolu kõrval välistada Lõuna-Eesti suguvõsade lisanimede *Pelowa*, *Pelowas*, *Pellowa* ja *Pellowas* slaavi päritolu, mille juured ulatuvad Poola-Leedu võimu aega. See oletus ei päde aga kohanime *Põlva* puhul, kuna Lõuna-Eesti sattus Poola-Leedu riigi võimu alla alles aastal 1561 ehk rohkem kui sajand pärast Põlva esmamainimist kirjalikes allikates.

7. Kokkuvõte

Kas Põlva nimel on üldse midagi ühist tarviliku kultuurtaime linaga, jääb ka siinses artiklis ühese vastuseta. Kohanime *Põlva* pärinemist põhjapoolsete läänemeresoomlaste keelepruugis tuntud sõnast (*)*pellava(s)* ~ (*)*pellova(s)* 'lina; kõõlus vm kiuline aines' saab häälikulooliselt hõlpsalt seletada. Samas eeldaks see oletus, et sõna sellisest tarvitusest leiduks lõunaeeesti murretes vähemalt mingisuguseidki teisi märke, mis aga näivad puuduvat. Hoopis tõenäolisemaks võib pidada kohanime Põlva kujunemist isikunimest *Pellowa(s)*, mis võib olla päritolult seotud põhjapoolsetes läänemeresoome keeltes lina tähistava sõnaga, täpsemalt sellest tulenenud

lisanimega. Lisanimi on võinud sattuda Lõuna-Eesti alale korduvalt, andes esmalt nime Põlvale ning saades hiljem aluseks perekonnanimele Haanjas.

Kirjandus

Eesti mullastik = Eesti mullastik *s. a.* Eesti entsüklopeedia. http://entsyklopeedia.ee/artikkel/eesti_mullastik (05.01.2019).

Eesti Võrumaa = Eesti II. Võrumaa. Maateaduslik, tulunduslik ja ajalooline kirjeldus. 1926. Toim. J. Rumma, A. Tammekann, J. V. Veski. Tartu: Eesti Kirjanduse Seltsi kirjastus.

EKNR = Marja Kallasmaa, Evar Saar, Peeter Päll, Marje Joalaid, Arvis Kiristaja, Enn Ernits, Mariko Faster, Fred Puss, Tiina Laansalu, Marit Alas, Valdek Pall, Marianne Blomqvist, Marge Kuslap, Anželika Šteingolde, Karl Pajusalu, Urmas Sutrop 2016. Eesti kohanimeraamat. Toim. Peeter Päll, Marja Kallasmaa. Eesti Keele Instituut, Võru Instituut, Eesti Kirjandusmuuseum. Tallinn: Eesti Keele Sihtasutus.

EES = Eesti etimoloogiasõnaraamat. 2012. Koost. ja toim. Iris Metsmägi, Meeli Sedrik, Sven-Erik Soosaar. Peatoim. Iris Metsmägi. Tallinn: Eesti Keele Sihtasutus. <http://www.eki.ee/dict/ety/index.cgi?Q=lina&F=M&C06=et> (27.12.2018).

Joalaid, Marje 2009. Balto-Finnic personal name suffixes. – Names in Multi-Lingual, Multi-Cultural and Multi-Ethnic Contact. Proceedings of the 23rd International Congress of Onomastic Sciences, August 17–22.2008. Eds. Wolfgang Ahrens, Sheila Embleton, André Lapiere with the assistance of Grant Smith, Maria Figueredo. Toronto: York University, 532–541.

Kalima, Jalo 1952. Slaavilaisperäinen sanastomme. Tutkimus itämerensuomalaisen kielten slaavilaisperäisistä lainasanoista. (= Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran toimituksia 243.) Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.

Kallasmaa, Marja 2017. Nimi ja võim. Isiku- ja kohanimede seostest. – Õiguskeel 2, 1–7. https://www.just.ee/sites/www.just.ee/files/marja_kallasmaa_nimi_ja_voim_isiku-ja_kohanimede_seostest.pdf (27.12.2018).

Kettunen, Lauri 1955. Etymologische Untersuchung über estnische Ortsnamen. (= Suomalaisen Tiedeakatemia toimituksia. Sarja B, 90, 1.) Helsinki.

Laanest, Arvo 1958. Näiteid isuri keele Hevaha murdest. – Eesti NSV Teaduste Akadeemia Keele ja Kirjanduse Instituudi uurimused. II. Tallinn: Eesti Riiklik Kirjastus, 167–174.

- Laanest, Arvo 1966.** Isuri murdetekste. Tallinn: Eesti NSV Teaduste Akadeemia Keele ja Kirjanduse Instituut.
- Laanest, Arvo 1975.** Sissejuhatus läänemeresoome keeltesse. Tallinn: Eesti NSV Teaduste Akadeemia Keele ja Kirjanduse Instituut.
- Lang, Valter, Aivar Kriiska 2001.** Eesti esiaja periodiseering ja kronoloogia. – Eesti Arheoloogia Ajakiri 5 (2), 83–109.
- Lepajõe, Jaan 1998.** Kiutaimede kasvatamine ja töötlemine. – Teadus Eesti põllumajanduse arenguloos. I osa (kuni 1918. aastani). Koost. Jüri Kuum. Tartu: Akadeemiline Põllumajanduse Selts, 52–53.
- Mets, J[aan] 1921.** Eesti põllumehe linakasvatus. Tartu: Kirjastus-Ühisus „Agronoom“.
- Mägiste, Julius 1970.** Viron paikannimistä *Põlva* ja 1200-luvun *Walgatabalwe*. – Virittäjä 2, 249–255.
- Niinemets, Eve 2008a.** Kauge ajaloo sündmused Haanja kõrgustikul. – Eesti Loodus 6, 62–67.
- Niinemets, Eve 2008b.** Vegetation and land-use history of the Haanja Heights (Se-Estonia) during the Holocene. (= Dissertationes geologicae Universitatis Tartuensis 22.) Tartu: Tartu University Press.
- Niinemets, Eve, Leili Saarse 2007.** Fine-resolution pollen-based evidences of farming and forest development, south-eastern Estonia. – Polish Journal of Ecology 55, 283–296.
- Nirvi, Ruben E. 1971.** Inkeröismurteiden sanakirja. (= Lexica Societatis Fenno-Ugricae XVIII.) Helsinki: Suomalais-Ugrilainen Seura.
- Norvik, Madis 1963.** Miks on *Järvemaa* asemel *Järvamaa*? – Nonaginta. Johannes Voldemar Veski 90. sünnipäevaks 27. juunil 1963 (= Eesti NSV Teaduste Akadeemia Emakeele Seltsi toimetised nr 6.) Tallinn: Eesti NSV Teaduste Akadeemia, 224–228.
- Pae, Taavi 2017.** Kohanimeraamat Aast Üübereni. – Keel ja Kirjandus 3, 231–234.
- Pensa, Margit 2016.** Lina töötlemine 20. sajandi esimesel poolel Eestis ja selle protsessi taasloomine. Magistritöö. Tartu Ülikooli Viljandi kultuuriakadeemia. http://193.40.4.3/bitstream/handle/10062/53043/Margit_Pensa_2016.pdf?sequence=1&isAllowed=y (28.11.2018).
- Reintam, A[imu] 1998.** Põllunduse mehhaniseerimine. – Teadus Eesti põllumajanduse arenguloos. I osa (kuni 1918. aastani). Koost. Jüri Kuum. (= Akadeemilise Põllumajanduse Seltsi Toimetised / Transactions of the Estonian Academic Agricultural Society 5.) Tartu: Akadeemiline Põllumajanduse Selts, 29–33.
- Simm, Jaak 1975.** Põlva. – Horisont 9, 29.
- SKES** = Erkki Itkonen, Aulis J. Joki 1962. Suomen kielen etymologinen sanakirja. III. (= Lexica Societatis Fenno-Ugricae XII: 3.) Helsinki: Suomalais-Ugrilainen Seura.

- Uustalu, Koidu 1970.** Eesti laene endisaegsete saksakeelsete kohanimede seas. – Keel ja Kirjandus 5, 280–288.
- Vaba, Lembit 2011.** Balti laenude uurimine avab meie kauget minevikku. – Keel ja Kirjandus 10, 734–763.
- Viitso, Tiit-Rein 1978.** Läänemeresoome esimese silbi *õ* ajalugu. – Eesti keele grammatika küsimusi. (= Keel ja struktuur X.) Tartu: Tartu Riiklik Ülikool, 81–117.
- VKS** = Vadja keele sõnaraamat 4, 2000. Toim. Elna Adler, Merle Leppik. Tallinn: Eesti Keele Instituut.

**How is Põlva related to flax?
Finnic **pellovas* as an alternative etymology
for the place name Põlva**

EVA SAAR

To this day, the origin of the South-Estonian toponym Põlva lacks a satisfactory phonological-historical explanation. Firstly, the article aims to connect the etymology of Põlva with the Finnic word **pellova(s)* ‘flax (*Linum*)’, which is considered a Finno-Ugric native stem. The word has syncopic equivalents in several Northern Finnic languages (e.g. krjA *pelvaz* ‘flax’, lü *pelvaz* ~ *peuvaz*, vpsP *þüuvaz*, vpsK *piuvaz*, püváz, peiváz, þõlvaz, vpsL *põüváz*, *peuvez*, þéváz). The historical development **pellovas* > *pëlva* is considered very logical, as it reflects several historical developments characteristic of (South) Estonian: 1) sound change **e* > *e* in first syllable; 2) intervocalic sound change **s* > *h* in non-initial syllable; 3) the loss of intervocalic *h* in non-initial syllable; 4) syncope: Nom **pellovas* > **pelvas* : Gen **pellovasan* > **pellovahan* > **pelvahan*; 5) the loss of the derivational suffix **-sV* > **-hV* in vocalic stem inflectional forms; 6) the apocope of **n* (GenSg **pellovasan* >> *pëlva*).

Nevertheless, the question remains: how could the word **pellova(s)* be preserved as place name, while there is no mark of it in surrounding South Estonian dialects? As another alternative, the place name *Põlva* may be related to the personal name (cognomen) *Pellowa(s)*, which nevertheless may originate from the Northern Finnic word **pellova(s)* ‘flax (*Linum*)’. During the centuries, the Northern Finnic origin cognomen has presumably emerged more than once in South Estonia. First, it has motivated the place name Põlva, and later on, it became the basis for the family name *Pellowa(s)*.

Keywords: toponyms, etymology, Finnic languages, South Estonian language

Eva Saar
eesti ja üldkeeleteaduse instituut
Tartu Ülikool
Jakobi 2
51014 Tartu
eva.saar@ut.ee